

FRÅN
Kungl. Gymnastiska
Centralinstitutet
TILL
Gymnastik- och
idrottshögskolan

*En betraktelse av de
senaste 25 åren som
del av en 200-årig historia*

Redaktör Suzanne Lundvall
Gymnastik- och idrottshögskolan
Stockholm 2014

Innehållsförteckning

Del I – En självständig idrottshögskola i Stockholm

Från institution till en högskola för idrottens, skolans och samhällets behov <i>Suzanne Lundvall</i>	11
Mellan akademi och profession <i>Suzanne Lundvall</i>	29
Jubileumsåret <i>John Fürstenbach</i>	76
Studentkåren 2013 <i>Olof Unegård</i>	85

Del II – Utbildning

Läraryrsprogrammet <i>Jane Meckbach & Bengt Larsson</i>	90
Hälsopedagogprogrammet <i>Eva Andersson, Staffan Hultgren, Lena Kallings & Eva Kraepelien Strid</i>	108
Tränarprogrammet <i>Anna Tidén & Jane Meckbach</i>	117
Sport Management <i>Eva Kraepelien Strid & Åsa Bäckström</i>	123
Från magisterkurs till masterexamen <i>Jane Meckbach & Maria Eklom</i>	127
Från idrottsgrenar till idrottslära <i>Gunnar Teng</i>	133

Ledarskap <i>Urban Bergsten & Jan Seger</i>	146
Laboratoriet för Tillämpad Idrottsvetenskap <i>Johnny Nilsson</i>	154
Undervisning inom rörelse, hälsa och miljö <i>Peter Schantz</i>	161

Del III – Forskning

Forskningen vid GIH åren 1988-2013 <i>Peter Schantz</i>	176
Fysiologisk forskning åren 1988-2013 <i>Björn Ekblom</i>	181
Fysiologisk forskning åren 1988-2002 <i>Jan Henriksson</i>	187
Fysiologisk forskning åren 1992-2013 <i>Kent Sablin</i>	194
Fysiologisk forskning åren 1997-2013 <i>Eva Blomstrand</i>	200
Historisk forskning <i>John S. Hellström & Leif Yttergren</i>	207
Pedagogisk forskning <i>Lars-Magnus Engström, Håkan Larsson, Suzanne Lundvall & Karin Redelius</i>	210
Psykologisk forskning <i>Peter Hassmén & Göran Kenttä</i>	240
Forskning inom rörelselära <i>Toni Arndt</i>	245
Forskning inom temaområdet rörelse, hälsa och miljö samt humanbiologi <i>Peter Schantz</i>	253

Sport innovation <i>Johnny Nilsson</i>	263
Forskarutbildning i idrottsvetenskap <i>Håkan Larsson</i>	272
Om forskningens dolda krafter och exemplet Berit Sjöberg <i>Peter Schantz</i>	275
Del IV – GIH:s lokaler	
Idrottshögskolans lokaler <i>Yvonne Wessman</i>	282
GIH:s nybyggnation 2001 – 2013 <i>Dimiter Perniklijski</i>	286
Världens äldsta idrottsbibliotek <i>Anna Ekenberg & Karin Jäppinen</i>	292
Del V – Konstnärlig utsmyckning	
Smideskonstverket Bollande egyptiska danserskor <i>Karin Törngren</i>	303
Svävar, driver <i>Helena Isoz</i>	305
Korssittande flickan som statyett <i>Suzanne Lundvall</i>	309
Författarförteckning	312

Om forskningens dolda krafter och exemplet Berit Sjöberg

Peter Schantz

När vi läser en bok, avhandling eller en vetenskaplig artikel vet vi oftast inget om hur andra faktorer än författaren har medverkat till det vi läser. Men genom textens ämne kan man möjligen ana att författaren bör ha varit beroende av andra. Utan dem, kanske ingen publikation.

Men rent kreativa texter, såsom skönlitteratur, är väl ändå ett verk av författaren själv. Ja, så tänkte jag tills mitt sällskap vid ett middagsbord var en känd deckarförfattare med god kännedom om sina egna och kollegers arbetsförhållanden. Då förstod jag hur viktiga förlagens redaktörer kan vara för de slutresultat som vi läser, och vid ett annat tillfälle berättade en redaktör för Svenska Dagbladets understreckare om hur mycket även de kan ha arbetat om texterna innan de publiceras i tidningen.

För denna bok skrev professor emeritus Lars-Magnus Engström om hur man i den forskningsgrupp som han ledde mycket aktivt läste och kommenterade varandras manuskript: "[...] det gemensamma syftet med seminariet ska vara att positivt bidra till den aktuella textens förbättring, vilket naturligtvis också innebär att kritiska synpunkter framförs." Forskningsgruppens medlemmar blir därigenom ett exempel på en dold kraft, för så vitt man inte har dessa inblickar. Ett annat exempel är vetenskapliga tidskrifters anonyma referenter. Låt oss säga att en artikel accepteras, men först efter "minor" eller "major revisions", vilket är det vanliga, ja då kan i själva verket kvaliteten i det som publiceras i hög grad vara ett resultat av referenters kunskap och kritiska läggning. Och de är oftast helt dolda krafter.

Ett annat exempel på osynliga krafter finns i den mätapparatur som används. Den officiella tekniska specifikationen kan, med de marknadskrafter som idag råder, helt enkelt vara falsk. I goda fall finns en kultur av metodkontroll inom en forskningsgrupp som leder till att fel upp-

täcks, men om inte, kan detta problem leda till mätfel, som sedan hamnar i vetenskapliga texter som om de stod för sanna värden.

De dolda krafterna kan således verka i olika riktningar. Vilket spelrum de har beror av forskningsdisciplin och -kultur. Grundförutsättningarna för forskning är så helt olika. Det gäller på många plan. För en del kan det räcka med att *andra* har lämnat efter sig underlag för forskning, och därutöver behövs, som basala kompetenser, någon sorts analys-, läs- och skrivförmåga samt papper och penna, och helst även radergummi. Det senare får nog anses vara den minsta gemensamma nämnaren för olika forskningsinriktningar.

För andra krävs att man skapar förutsättningar för studierna i form av design, etisk kommittéansökan, anslag, kanske metodutveckling, metodik, metodkontroll, rekryterar försökspersoner, genomför datainhämtning, -bearbetning och -analys. Vidare kan man behöva mer eller mindre avancerad utrustning, laboratorier, statistik, etc. För att sköta allt detta krävs stödresurser. Vid GIH representerar humanbiologin denna typ av forskning.

I min introduktion till bokens avsnitt om forskning har jag skrivit om hur den ekonomiska krisen på 1990-talet slog hårt mot arbetsfysiologin vid GIH/KI genom nedskärningar vad gäller teknisk, laborativ och administrativ personal. Detta visar i sig betydelsen av dessa personer och funktioner. Likväl är det ofta så att de är och förblir forskningens dolda krafter. Det har alltid känts djupt orättvist. Så nu tar jag chansen att i någon liten mån rätta till detta.

Av nödvändighet krävs ett urval. Av flera väl förtjänta kandidater genom åren faller lotten på laboratorieassistenten Berit Sjöberg. Hon var utbildad inom klinisk kemi, och anställdes år 1964 av Per-Olof Åstrand, arbetade till 1967, var därefter barnledig till 1975, återkom då och arbetade sedan vid institutionen fram till 2006. Den fysiologiska forskningen hade expanderat snabbt under 1970-talet, och när Berit åter började tjänstgöra 1975 arbetade hon i det biokemiska laboratorium som flyttat in i f.d. Statens Normalskolas lokaler på Lidingövägen 2. Där nyttjades en gammal kemilärosal som laboratorium (Figur 1).

Berit blev snabbt det självklara ankaret vid det laboratorium som Bengt Saltin tog initiativ till på 1960-talets andra hälft. När doktorander kom och gick, stod Berit för kontinuiteten. Hon kände metoderna, och hon kände apparaterna. Nya doktorander lärde hon också känna

Figur 1. Laboratoriessistent Berit Sjöberg instruerar doktoranden Eva Blomstrand på biokemilaboratoriet under senare delen av 1970-talet. Foto: Okänd.

snabbt genom sitt direkta sätt, liksom deras behov av inskolning. Berit kunde lära ut, och höll en exemplarisk ordning. Hon var helt enkelt utomordentligt kompetent, vilket förklarades av begåvning, självständighet, noggrannhet och uthållighet. Hon parade detta med humor, skarp blick och skrivförmåga; hon skulle kunna ha skrivit en bestseller om livet på ett laboratorium. För det hade hon både minne och material. Det är synd att den boken inte blev skriven. Men utöver dessa bilder finns det också anledning att nämna att hon då och då fick kämpa med en sinnesstämning som gjorde det tungt att gå eller cykla till arbetet. Ja, även till att ta bussen. Men Berit kom ändå. Alltid.

För doktorander i laborativa discipliner blir institutionen ofta med nödvändighet ett andra hem, och i bästa fall finns där då en trevnad och hemkänsla. På fysiologen skapade Berit den. Hon var social. Två typiska exempel; varje år när decembermörkret föll tändes levande ljus, pepparkakor bakades, och när Lucia kom värmdes vi lite ytterligare med spetsad glögg och vars och ens namn spritsat med vit glasyr på den generöst tilltagna pepparkakan. Och på arbetsbordet stod det alltid blommor när doktoranders födelsedagar inföll. Det fanns en värme runt Berit (Figur 2).

Hösten 2006 gick Berit i pension. Jag gick då igenom institutionens

avhandlingar för att se hur olika doktorander tackade andra för deras bidrag. Ingen finns omnämnd så många gånger som Berit. Detta var vad jag fann:

1966, Jesper Stenberg: "I wish to express my thanks and admiration for patient and skilful assistance in the laboratory by Berit Pettersson-Sjöberg."

1980, Per Tesch: "My sincere thanks to Mrs Berit Sjöberg for skilful technical assistance." 1980, Ulf Bergh: "I wish to express my gratitude to Mrs Berit Sjöberg for skilful technical assistance." 1985, Jan Svedenhag: "I wish to express my sincere thanks to Berit Sjöberg for excellent technical assistance." 1985, Eva Blomstrand: "I wish to express my sincere appreciation and gratitude to Berit Sjöberg for kind help and interest throughout the progress of the work." 1986, Peter G. Schantz: "I want to express my deep gratitude to Berit Sjöberg for friendship and outstanding technical assistance." 1989, Zetan Nie: "I want to express my deep gratitude to Berit Sjöberg for excellent laboratory assistance."

1994, Ylva Hellsten: "I want to express my deepest gratitude to Berit Sjöberg, for always standing by my side, always performing careful and thorough analytical work and for taking great care of my cells." 1995, Gi Magnusson: "I wish to express my sincere gratitude to Berit Sjöberg for guidance and help." 1995, Paul Balsom: "In the laboratory Berit has performed repeated bouts of high quality analysis." 1995, Robert C. Hickner: "I would particularly like to express my deepest appreciation to Berit Sjöberg for countless hours of work on my behalf." 1998, Hans Rosdahl: "I also wish to express my sincere gratitude to Berit Sjöberg for

friendship and concern, for excellent technical laboratory teaching and assistance, and for always providing generous help with everything."

2001, Christer Malm: "We all owe our successes in life to the sacrifices and efforts of other people. I plead guilty to Berit Sjöberg without whom none of this work would have been possible. Besides your technical expertise and skills in the lab, you always find the time to remember birthdays,

Figur 2. Berit Sjöberg i laboratoriet på 1980-talet. Foto: Styrbjörn Bergelt.

second places, glögg and other inevitable little things in life.” 2002, Brandon Walsh: ”I would also like to specifically thank Berit Sjöberg, for your Swedish lessons and keeping the lab running smoothly.” 2003, Michael Svensson: ”Very special thanks to ’Labbchäfen’ Berit Sjöberg for your outstanding endurance when ’I got a new idea’...We have had many nice days at the laboratory and, particularly, at our ’window meetings’ in the corridor, during the years. I am deeply grateful for your professional support.” 2005, Hans-Christer Holmberg: ”I want to express my sincere gratitude to Berit Sjöberg for contributing to the high spirit at the lab.”

Slutligen, ett exempel från en doktorand i Danmark som gästade fysiologen för olika behov av mätningar. 2004, Peter Rejkjaer Krstrup: ”I also like to specifically thank the following people: Berit Sjöberg for providing great technical and practical assistance when I was in Stockholm. She provided me a radio and introduced obligatory daily coffee breaks which made it easier to fulfil the task of dissecting 5000 single muscle fibres.”

När Berit Sjöberg gick i pension hyllades hon vederbörligt. Detta inkluderade att personalrummet döptes till Café Beran; en skylt sattes upp ovanför entrédörren, och på den en teckning med Berit speglad i ett kärl med en kemisk lösning för att färga musklernas kapillärer.

Tacksamheten till Berit, nu aningen mindre av doldis, är fortfarande högst levande. Och på samma sätt går tankarna i många lika osynliga som personliga riktningar: Tack för era fina bidrag!